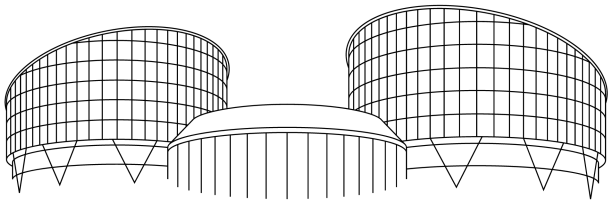

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П’ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ХАРЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(Заява № 40107/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

10 лютого 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

10 травня 2011 року

Рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Харченко проти України»,
Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова,*
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),
Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),
Джулія Лаффранк (Julia Laffranque), *судді*,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,
після обговорення за зачиненими дверима 18 січня 2011 року,
виносить таке рішення, що було ухвалене того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 40107/02), поданою проти України до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Леонідом Петровичем Харченком (далі — заявник) 23 жовтня 2002 року.

2. Заявник, якому було надано юридичну допомогу, був представлений паном С. В. Захаровим, юристом, який практикує в місті Києві. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Ю. Зайцевим з Міністерства юстиції.

3. 13 листопада 2006 року Суд оголосив заяву частково неприйнятною і вирішив повідомити Уряд про скарги стосовно умов тримання заявника під вартою та відсутності забезпечення його лікуванням і медичною допомогою (стаття 3), тривалості та законності його продовжуваного тримання під вартою (пункт 1(c) і пункт 3 статті 5), відсутності можливості оскаржити незаконність і тривалість тримання під вартою (пункт 4 статті 5), а також стосовно необґрунтованої тривалості кримінального провадження та відсутності ефективних засобів юридичного захисту у цьому зв'язку (пункт 1 статті 6 і стаття 13 Конвенції). Суд також вирішив розглядати заяву по суті одночасно з питанням щодо її прийнятності (пункт 3 статті 29).

ЩОДО ФАКТІВ

І. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився в 1958 році та проживає у м. Києві.

А. Провадження у кримінальній справі заявника

5. 21 квітня 2000 року прокурор Ватутінського району м. Києва (далі — прокурор Ватутінського району) порушив справу за фактом розкрадання коштів підприємства Р. Спочатку заявник був свідком у справі.

6. 4 квітня 2001 року прокурор Ватутінського району порушив кримінальну справу за підозрою заявника в участі у вчиненні розкрадання.

7. 7 квітня 2001 року прокурор Ватутінського району санкціонував взяття заявника під варту, оскільки той підозрювався у вчиненні злочину, що карається позбавленням волі.

8. 17 травня 2001 року слідчий порушив ще одну кримінальну справу за підозрою заявника в участі у вчиненні розкрадання і об'єднав її з першою кримінальною справою щодо заявника.

9. 3 червня 2001 року той самий прокурор санкціонував продовження строку тримання заявника під вартою до 4 липня 2001 року.

10. Із 27 червня до 6 вересня 2001 року та 14 вересня 2001 року заявник і його захисник ознайомлювались з матеріалами кримінальної справи.

11. 14 вересня 2001 року заявникові було пред'явлено обвинувачення у вчиненні крадіжки.

12. 28 вересня 2001 року прокурор Ватутінського району затвердив обвинувальний висновок. Справу було направлено на розгляд по суті до Ватутінського районного суду м. Києва (далі — Ватутінський суд).

13. 26 вересня 2001 року захисник заявника подав до Ватутінського суду клопотання про негайне звільнення заявника.

14. 5 жовтня 2001 року Ватутінський суд одержав матеріали справи, і 12 жовтня 2001 року суддя Ватутінського суду К. провів попередній розгляд справи.

15. 15 жовтня 2001 року суддя К. виніс постанову про повернення кримінальної справи заявника на додаткове розслідування. Він також відхилив клопотання заявника від 26 вересня 2001 року про звільнення з-під варти, встановивши, що немає підстав для зміни запобіжного заходу, застосування якого санкціоновано прокурором. Зокрема, суд зазначив, що заявник тримається під вартою із 7 квітня 2001 року на підставі санкції прокурора з метою запобігання його спробам ухилитися від слідства і від явки до суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі і продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень у справах, у яких закон передбачає покарання у вигляді позбавлення волі понад три роки. При цьому строк тримання заявника під вартою встановлено не було.

16. 29 січня 2002 року Київський міський апеляційний суд (далі — апеляційний суд) скасував постанову від 15 жовтня 2001 року і повернув справу на розгляд по суті до Деснянського районного суду м. Києва (колишній Ватутінський районний суд, а після адміністративно-територіальних змін у м. Києві — Деснянський суд).

17. 4 березня 2002 року Деснянський суд провів попередній розгляд справи. Суд розглянув клопотання заявника про звільнення під заставу, але не знайшов підстав для його задоволення. Він також зазначив, що заявник тримається під вартою законно, оскільки триває провадження в порушеній щодо нього кримінальній справі.

18. 11 березня 2002 року захисник заявника звернувся до Деснянського суду з клопотанням про звільнення заявника з-під варти. Того самого дня клопотання було відхилено. Суд вирішив, що заявник може ухилятися від слідства і перешкоджати здійсненню правосуддя, а також що з огляду на його вік, стан здоров'я, сімейний і матеріальний стан немає підстав для заміни тримання під вартою іншим запобіжним заходом. 14 березня 2002 року суд відхилив аналогічне клопотання заявника, пославшись на ті самі підстави і додавши, що при цьому також враховано серйозність пред'явлених заявникові обвинувачень. 4 і 19 квітня 2002 року суд відхилив з таких самих підстав ще два аналогічні клопотання заявника.

19. 29 квітня 2002 року Деснянський суд знову виніс постанову про повернення справи на додаткове розслідування. Суд також залишив заявника під вартою, зазначивши без додаткових пояснень, що немає підстав для зміни цього запобіжного заходу. При цьому строк тримання заявника під вартою встановлено не було.

20. 23 липня 2002 року апеляційний суд скасував зазначену постанову і повернув справу на новий розгляд по суті. Суд також зазначив, що він не має законних підстав ухвалювати рішення щодо клопотання заявника про звільнення з-під варти, і зауважив, що висновки суду першої інстанції з цього приводу є законними, обґрунтованими і відповідають матеріалам справи. Тому суд залишив запобіжний захід без змін.

21. У серпні 2002 року апеляційний суд вказав Деснянському суду на необхідність передати кримінальну справу на розгляд до Голосіївського районного суду м. Києва (далі — Голосіївський суд).

22. 28 серпня 2002 року Голосіївський суд призначив слухання справи по суті на 13 вересня 2002 року.

23. 14 жовтня 2002 року суддею Ч. було продовжено розгляд справи по суті та повідомлено захисника заявника про те, що суддя вирішила не повертати справу

на додаткове розслідування. Суд також відхилив клопотання заявника про звільнення з-під варти, пославшись на те, що він може ухилятися від слідства та перешкоджати здійсненню правосуддя.

24. 17 жовтня 2002 року захисник заявника заявив відвід судді Ч.

25. 24 грудня 2002 року суддя Голосіївського суду Ч. вирішила повернути справу на додаткове розслідування. Вона також вирішила, що немає підстав для зміни запобіжного заходу, обраного заявникові.

26. 13 березня 2003 року апеляційний суд скасував постанову від 24 грудня 2002 року і повернув справу до Голосіївського суду для розгляду по суті. Суд знову постановив залишити заявника під вартою, мотивуючи це тим, що йому пред'явлено обвинувачення у тяжких злочинах, які караються позбавленням волі.

27. 13 травня 2003 року Голосіївський суд виніс постанову про повернення справи прокуророві Ватутінського району на додаткове розслідування. Він також постановив залишити заявника під вартою, не навівши для цього конкретних підстав. Суд відмовив у задоволенні клопотання заявника про закриття справи.

28. 28 липня 2003 року Верховний Суд України залишив без руху клопотання заявника про перегляд в порядку виключного провадження постанови про відмову в закритті справи, оскільки заявник не дотримався процесуальних вимог.

29. 4 серпня 2003 року прокурор Деснянського району звільнив заявника з-під варти. Заявник дав підписку про невиїзд.

30. 30 серпня 2003 року захисник заявника безуспішно звертався до прокуратури з клопотанням про застосування амністії до заявника з огляду на характер пред'явлених йому обвинувачень та незадовільний стан його здоров'я.

31. 24 жовтня 2003 року розслідування зупинили, оскільки один із обвинувачених перебував у розшуку.

32. 30 грудня 2003 року слідчий прокуратури Деснянського району, залишивши лише два з пред'явлених заявникові обвинувачень, закрив кримінальну справу щодо нього в частині решти обвинувачень за недоведеністю його участі у вчиненні злочину. Кримінальну справу за обвинуваченнями, які залишились, було передано до Деснянського районного управління ГУ МВС України в м. Києві.

33. 18 вересня 2004 року слідчий Деснянського РУ ГУ МВС України в м. Києві закрив кримінальну справу за обвинуваченням заявника у решті обвинувачень за відсутністю доказів, які вказують на наявність в його діях складу злочину, і порушив кримінальну справу за фактом вчинення злочинів невідомою особою. Очевидно, цю постанову було помилково датовано 18 вересня 2003 року замість 18 вересня 2004 року. Наступного дня провадження у кримінальній справі було зупинено у зв'язку з неможливістю встановлення особи, підозрюваної у вчиненні злочину.

В. Умови тримання під вартою

34. З 20 квітня 2001 року до 4 серпня 2003 року заявник тримався в Київському СІЗО № 13 — установі для тримання осіб під вартою, в якій, за твердженнями заявника, були неналежні умови та незадовільне медичне лікування.

35. За інформацією Уряду, у зазначеній установі заявника тримали в таких камерах:

— камера № 30, площею дев'ять квадратних метрів, розрахована на трьох ув'язнених;
— камера № 64, площею 52,36 кв. м, розрахована на двадцять ув'язнених;
— камера № 66, площею 53,07 кв. м, розрахована на двадцять одного ув'язненого;
— камера № 68, площею 61,19 кв. м, розрахована на двадцять чотири ув'язнених;
— камера № 72, площею 10,21 кв. м, розрахована на чотирьох ув'язнених;
— камера № 76, площею 9,92 кв. м, розрахована на трьох ув'язнених;
— камера № 116, площею 10 кв. м, розрахована на чотирьох ув'язнених;
— камера № 117, площею 9,96 кв. м, розрахована на трьох ув'язнених;
— камера № 128, площею 15,95 кв. м, розрахована на шістьох ув'язнених;

— камера № 195, площею 22,44 кв. м, розрахована на вісьмох ув'язнених;
— камера № 258, площею 23,38 кв. м, розрахована на п'ятьох ув'язнених;
— камера № 263, площею 24,9 кв. м, розрахована на шістьох ув'язнених;
— камера № 326, площею 12,9 кв. м, розрахована на п'ятьох ув'язнених;
— камера № 328, площею 12,9 кв. м, розрахована на п'ятьох ув'язнених;
— камера № 333, площею 12,9 кв. м, розрахована на вісьмох ув'язнених;
— камера № 336, площею 12,9 кв. м, розрахована на п'ятьох ув'язнених.

Усі камери були обладнані постійно функціонуючими системами подачі холодної води, мали природне і штучне освітлення, відокремлений туалет і вентиляцію. Кількість осіб, які трималися в камері, не перевищувала кількості наявних у ній місць.

36. За твердженням заявника, його не тримали в камерах №№ 333 і 336. Камери № № 64, 66 і 68 мали по 40 ліжок. У камері 72, площа якої становила 9 кв. м, взимку було вогко і дуже холодно. У цій камері він провів загалом близько 18 місяців. У камері 195, яка мала дуже погану вентиляцію, він провів загалом близько шести місяців.

С. Медична допомога під час тримання під вартою

37. За інформацією Уряду, прибувши 20 квітня 2001 року до СІЗО, заявник пройшов повний медичний огляд. Він не скаржився на стан здоров'я, а у зв'язку з наявними у нього хронічними захворюваннями його було взято на диспансерний облік.

38. 16 листопада 2001 року, 24 квітня 2002 року і 15 квітня 2003 року заявник проходив регулярні медичні обстеження, включаючи рентгенівське. За результатами обстеження проблем з легенями виявлено не було.

39. Згідно з медичною довідкою, виданою 6 грудня 2001 року, заявник мав легку форму діабету і потребував спеціальної дієти, але не лікування.

40. Згідно з медичною довідкою, виданою 10 липня 2002 року, заявникові діагностували ішемічну хворобу серця, наявність стенокардії і діабету.

41. 15 січня 2003 року заявника оглянув кардіолог, який виявив у нього ішемічну хворобу серця і стенокардію.

42. 27 січня 2003 року заявник попросив надати йому медичну допомогу, поскаржившись на біль у грудях і запаморочення. За результатами медичного обстеження було вирішено помістити заявника в медичну частину СІЗО. З 28 січня 2003 року заявник перебував на лікуванні в медичній частині СІЗО з діагнозом нейроциркуляторної дистонії та шийного остеохондрозу. Заявникові призначали кілька різних видів лікування. Раз на три дні його оглядав лікар-терапевт. 29 січня 2003 року він пройшов огляд у кардіолога, який встановив відсутність у заявника проблем із серцем. 30 січня 2003 року заявника оглянув невропатолог. 11 березня 2003 року заявника виписали з медичної частини СІЗО в задовільному стані здоров'я. Після цього лікування і до звільнення з-під варти заявник не звертався до лікарів зі скаргами на проблеми зі здоров'ям.

43. Звільнившись, заявник пройшов курс лікування із 7 до 27 серпня 2003 року в лікарні № 15 м. Києва у зв'язку з аритмогенною кардіоміопатією і миготливою аритмією.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

44. Згідно зі статтею 253 Кримінально-процесуального кодексу, прийнявши рішення про призначення справи до судового розгляду, суддя вирішує, зокрема, питання про зміну, скасування чи обрання запобіжного заходу. Інші положення національного законодавства, які мають стосунок до справи, стисло викладено в рішеннях Суду по справах *«Невмержицький проти України»* (*Nevmerzhitsky v. Ukraine*, № 54825/00, пп. 53–61, *ECHR* 2005-II (витяги)) і *«Шалімов проти України»* (*Shalimov v. Ukraine*, № 20808/02, пп. 39–42, від 4 березня 2010 року).

ЩОДО ПРАВА

I. РАМКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

45. У відповідь на зауваження Уряду заявник подав нові скарги за статтею 3 Конвенції, стверджуючи, що умови тримання під вартою у відділі міліції до переведення його до СІЗО, а також умови його тримання в будинку суду, коли проводились судові засідання, були незадовільними. Суд зазначає, що ці нові скарги, які були подані пізніше, не є уточненням первісних скарг заявника, стосовно яких сторони вже надали свої зауваження. Тому Суд вважає, що зараз недоцільно розглядати ці питання окремо (див. рішення у справі *«Вітрук проти України»* (*Vitruk v. Ukraine*), № 26127/03, п. 49, від 16 вересня 2010 року).

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

46. Заявник скаржився, що його було піддано нелюдському і такому, що принижує гідність, поводженню, оскільки його тримали під вартою, незважаючи на наявність у нього низки хронічних захворювань. Крім того, він скаржився на умови тримання під вартою, а також на відсутність належного лікування та медичної допомоги під час ув'язнення, посилаючись на статтю 3 Конвенції, яка передбачає:

> «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

A. Переповненість камер і побутові умови тримання під вартою

1. Щодо прийнятності

47. Уряд доводив, що скарги заявника неконкретні й не містять детальної інформації про умови ув'язнення. Уряд стверджував, що умови тримання під вартою відповідали санітарним нормам, харчування було належним і не було випадків, коли в камерах перебувала надмірна кількість ув'язнених.

48. Заявник не погодився. Він скаржився на переповненість камер, неналежну вентиляцію і неадекватне опалення в холодну погоду.

49. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3(a) статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

2. Щодо суті

50. Суд зауважує, що згідно з його прецедентною практикою, погане поводження підпадає під дію статті 3 Конвенції лише у разі, якщо досягнуто певного мінімального рівня жорстокості. Оцінка такого мінімального рівня жорстокості є відносною; вона залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість поводження, його фізичні та психічні наслідки, а в деяких випадках мають враховуватися також стать, вік і стан здоров'я потерпілого (див., серед інших джерел, рішення у справі *«Ірландія проти Сполученого Королівства»* (*Ireland v. the United Kingdom*), від 18 січня 1978 року, п. 162, серія A, № 25). Крім того, вирішуючи, чи є поводження таким, що «принижує гідність»,

у розумінні статті 3, Суд братиме до уваги, чи було його метою принизити і зневажити відповідну особу і чи його наслідки вплинули несприятливо на її особистість у спосіб, несумісний із гарантіями статті 3. Навіть відсутність такої мети не може переконливо виключити констатацію порушення цього положення (див. рішення у справах *«Пірс проти Греції»* (*Peers v. Greece*), № 28524/95, пп. 67–68 і 74, *ЄСПЛ* 2001-III, і *«Валашинас проти Литви»* (*Valasinas v. Lithuania*), № 44558/98, п. 101, *ЄСПЛ* 2001-VIII).

51. Суд послідовно наголошував, що йдеться про страждання і приниження, рівень яких у будь-якому разі перевищує той рівень страждань і приниження, який є невід'ємним складником певної форми легітимного поводження чи покарання. Заходи, які позбавляють особу свободи, часто можуть містити такий складник. Зазначене положення покладає на державу обов'язок забезпечувати те, щоб умови тримання особи під вартою відповідали принципу поваги до людської гідності, щоб характер і спосіб застосування такого заходу не піддавали її стресу чи випробуванням, інтенсивність яких перевищує той неминучий рівень страждань, що завжди є невід'ємним складником тримання під вартою, і щоб з урахуванням практичних вимог ув'язнення належним чином забезпечувалися охорона здоров'я такої особи та її благополуччя (див. рішення у справі *«Калашников проти Росії»* (*Kalashnikov v. Russia*), № 47095/99, п. 95, *ECHR* 2002-VI).

52. У справі, що розглядається, сторони навели різні цифри щодо розміру житлової площі, яка надавалася для одного ув'язненого під час тримання заявника під вартою в Київському СІЗО. Як свідчать дані Уряду, у більшій кількості камер, в яких тримали заявника, на кожного ув'язненого в середньому припадало від 2,55 до 4,67 кв. м. житлової площі. Але, за твердженням заявника, розмір житлової площі під час його ув'язнення становив лише одну третину від названого Урядом.

53. Суд зазначає, що Уряд не надав доказів підтвердження свого розрахунку житлової площі на одного ув'язненого в Київському СІЗО, незважаючи на наявність в його розпорядженні відповідної інформації та доказів. У будь-якому разі, з точки зору усталеної практики Суду з цього питання та відповідних стандартів Європейського комітету із запобігання катуванню і нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню і покаранню (їх наведено, наприклад, у згаданому вище рішенні у справі *Калашникова*, п. 97, та у справі *«Мельник проти України»* (*Melnik v. Ukraine*), № 72286/01, п. 47, від 28 березня 2006 року), навіть цифри, наведені Урядом, свідчать про те, що заявника тримали в переповнених камерах.

54. Суд також зазначає, що Уряд нічим не підтвердив свої аргументи щодо належного функціонування вентиляційної системи. За цих обставин Суд схильний віддати перевагу версії заявника з цього питання (див. рішення у справі *«Ахмет Озкан та інші проти Туреччини»* (*Ahmet Ozkan and Others v. Turkey*), № 21689/93, п. 426, від 6 квітня 2004 року). Отже, Суд визнає, що на додаток до переповненості камер, у яких заявника тримали протягом двох років, трьох місяців і п'ятнадцяти днів, умови тримання його під вартою погіршувала і неналежна вентиляція. Це підтверджується також висновком, якого Суд дійшов у справі *Коваля* (див. рішення у справі *«Коваль проти України»* (*Koval v. Ukraine*), № 65550/01, п. 76, від 19 жовтня 2006 року) стосовно цієї самої установи досудового тримання під вартою.

55. Наведені вище міркування Суд визнає достатніми для висновку про те, що побутові умови тримання заявника в Київському СІЗО № 13 становили таке, що принижує гідність, поводження на порушення статті 3 Конвенції.

В. Відсутність медичної допомоги для заявника

56. Уряд доводив, що медична допомога для заявника була адекватною. Він проходив регулярні медичні огляди, і на його скарги щодо стану здоров'я реагували належним чином.

57. Заявник вважав, що медична допомога була неналежною. Він стверджував, що під час тримання під вартою у нього стався серцевий напад, але він не отримав ніякого лікування. Він також зазначив, що в січні 2003 року кардіолог дав два суперечливі висновки щодо його проблем із серцем (див. пункти 41 і 42 вище). Він також вважав,

що одну з медичних довідок було підроблено, оскільки біометричні дані в ній були неправильними. Крім того, хоч адміністрація СІЗО й госпіталізувала його, те, що у нього є проблеми із серцем, визнано не було. Заявник також вказав на той факт, що через незадовільні умови тримання під вартою він після свого звільнення проходив стаціонарне лікування у зв'язку з хворобою серця.

58. Суд зазначає, що стаття 3 покладає на державу обов'язок дбати про фізичне благополуччя осіб, яких позбавлено свободи. Суд погоджується з тим, що якість медичної допомоги в закладах охорони здоров'я пенітенціарних установ, можливо, не завжди такого ж рівня, як та, що надається в найкращих установах загального медичного обслуговування. Однак держава повинна забезпечити належну охорону здоров'я та благополуччя осіб, узятих під варту, зокрема, шляхом забезпечення їм необхідної медичної допомоги (див. рішення у справах *«Кудла проти Польщі»* (*Kudla v. Poland*) [GC], № 30210/96, п. 94, *ECHR* 2000-XI, і *«Гуртадо проти Швейцарії»* (*Hurtado v. Switzerland*) від 28 січня 1994 року, серія A, № 280-A).

59. Лише той факт, що ув'язненого оглянув лікар і призначив певне лікування, не може автоматично привести до висновку, що медична допомога була адекватною (див. рішення у справі *«Гумматов проти Азербайджану»* (*Hummatov v. Azerbaijan*), №№ 9852/03 і 13413/04, п. 116, від 29 листопада 2007 року). Органи влади повинні також забезпечити всебічний облік даних про стан здоров'я ув'язненого та про лікування, яке він отримував під час тримання його під вартою (див., наприклад, рішення у справі *«Худобін проти Росії»* (*Chudobin v. Russia*), № 59696/00, п. 83, *ECHR* 2006-XII (витяги)), а також, коли цього вимагає медичний стан, забезпечити регулярний і систематичний нагляд поряд із комплексною стратегією лікування, мета якої полягає не лише в реагуванні на симптоматичному рівні, а й у подоланні наявних в ув'язненого хвороб або недопущенні їх загострення (див. згадане вище рішення у справі *Гумматова*, пп. 109, 114; рішення у справах *«Сарбан проти Молдови»* (*Sarban v. Moldova*), № 3456/05, п. 79, від 4 жовтня 2005 року, і *«Попов проти Росії»* (*Popov v. Russia*), № 26853/04, п. 211, від 13 липня 2006 року).

60. У справі, що розглядається, Суд зважає на те, що заявникові діагностували хворобу серця 15 січня 2003 року, а 28 січня 2003 року його госпіталізували у зв'язку з болем у грудях. Діагноз, який йому встановили пізніше, не був пов'язаний із хворобою серця. Суд не може визначати, котрий із зазначених діагнозів був правильним і чи відповідали дійсності твердження заявника про те, що органи влади не визнавали наявності у нього хвороби серця під час його перебування в медичній частині СІЗО. Зважаючи на ці обставини, Суд буде аналізувати, чи було лікування заявника адекватним стану його здоров'я. У цьому зв'язку Суд зауважує, що заявника помістили в медичну частину СІЗО наступного дня після того, як він поскаржився на біль у грудях. Йому призначили лікування і його регулярно оглядав лікар. 11 березня 2003 року його виписали в задовільному стані здоров'я, і до звільнення із СІЗО, яке відбулося приблизно через п'ять місяців, він не звертався зі скаргами на здоров'я. Цей останній факт заявник не заперечував. Крім того, його госпіталізація в серпні 2003 року після звільнення з-під варти не видається такою, що мала будь-який причинний зв'язок з лікуванням у січні — березні 2003 року. Його твердження про те, що у нього стався серцевий напад, не підтверджено належною детальною інформацією, в тому числі не наведено дату, коли це сталося. Нарешті, стан його здоров'я не видається настільки незадовільним, щоб його можна було вважати несумісним із триманням під вартою.

61. З огляду на викладене вище, Суд вважає, що ця частина заяви належним чином не викладена і не обґрунтована заявником (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *«Вислогузов проти України»* (*Visloguzov v. Ukraine*), № 32362/02, п. 49, від 20 травня 2010 року). Тому, відповідно до пунктів 3(a) і 4 статті 35 Конвенції вона підлягає відхиленню як явно необґрунтована.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

62. Заявник стверджував, що тримання його під вартою було незаконним і що його загальна тривалість була необґрунтованою. Він посилався на пункт 1(c) і пункт 3 статті 5 Конвенції. Посилаючись на пункт 1 статті 6 і статтю 13 Конвенції, заявник також скаржився на відсутність ефективних засобів юридичного захисту стосовно його скарг на тримання під вартою. Останню скаргу Суд вирішив дослідити за пунктом 4 статті 5 Конвенції. Відповідні положення статті 5 передбачають:

Стаття 5

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

...

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «c» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним…»

A. Щодо прийнятності

63. Суд вважає, що ці скарги не є явно необґрунтованими у значенні пункту 3(a) статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони оголошуються прийнятними.

B. Щодо суті

1. Пункт 1(c) статті 5

64. Заявник вважав його тримання під вартою незаконним.

65. Уряд доводив, що тримання заявника під вартою було законним. З самого початку заявника тримали під вартою на підставі санкції прокурора. Прокурору надавалось таке повноваження за вказаних обставин і вищезазначена процесуальна дія охоплювалася застереженням, яке Україна зробила стосовно пункту 1(c) статті 5 Конвенції згідно зі статтею 57 Конвенції з метою збереження чинної на той час процедури затримання та взяття під варту до 29 червня 2001 року. Уряд також зазначив, що національні суди неодноразово перевіряли і підтверджували законність тримання заявника під вартою. Уряд повідомив, що з огляду на те, що заявник не з'явився на допит як свідок у справі ще до свого затримання, національні органи враховували ризик ухилення заявника від слідства і серйозність пред'явлених йому обвинувачень.

66. Суд зазначає, що досудове ув'язнення заявника можна поділити на три періоди. Перший період, протягом якого заявника тримали під вартою на підставі відповідних санкцій прокурорів, тривав з моменту затримання заявника 4 квітня до 4 липня 2001 року, коли закінчився строк, на який в останній раз тримання під вартою було продовжено

за санкцією прокурора (див. пункт 9 вище). Другий період, протягом якого заявника тримали під вартою за відсутності відповідного рішення, тривав із 4 липня до 15 жовтня 2001 року, коли суддя постановив обрати заявникові запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Нарешті, третій період, протягом якого заявника тримали під вартою на підставі зазначеної вище постанови суду від 15 жовтня 2001 року та кількох наступних судових постанов, тривав із 15 жовтня 2001 року до звільнення заявника з-під варти 4 серпня 2003 року.

a) Законність тримання заявника під вартою з 4 квітня до 4 липня 2001 року

67. Суд зазначає, що взяття заявника під варту з самого початку було санкціоноване прокурором Ватутінського району 7 квітня 2001 року. Ув'язнення за такою процедурою охоплювалось застереженням, яке Україна зробила стосовно пункту 1(c) статті 5 Конвенції згідно зі статтею 57 Конвенції з метою збереження чинної на той час процедури затримання і тримання під вартою до 29 червня 2001 року. Суд посилається на свої висновки у справі *Невмержицького* стосовно того, що відповідно до застереження Україна не мала обов'язку за Конвенцією гарантувати, що затримання таких осіб, як заявник, і взяття їх під варту здійснюватимуться на підставі відповідної постанови судді. Однак у згаданій вище справі Суд також визнав, що застереження не поширюється на випадки, коли йдеться про продовження строку тримання під вартою (див. згадане вище рішення у справі *«Невмержицький проти України»,* пп. 112–114).

68. Відповідний прокурор один раз продовжив строк тримання заявника під вартою на один місяць. Той самий прокурор 3 червня 2001 року дав санкцію на продовження строку тримання заявника під вартою на період з 4 червня до 4 липня 2001 року.

69. Суд зазначає, що стосовно продовження строку тримання заявника під вартою з 4 червня до 4 липня 2001 року жодне судове рішення не ухвалювалося. Продовження строку тримання заявника під вартою було санкціоновано прокурором, який був стороною у справі і якого не можна в даному випадку вважати «незалежною посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу» (див. рішення у справі *«Меріт проти України»* (*Merit v. Ukraine*), № 66561/01, п. 63, від 30 березня 2004 року). Зважаючи на ці обставини, Суд доходить висновку, що продовження строку тримання заявника під вартою з 4 червня до 4 липня 2001 року не було законним у значенні пункту 1(c) статті 5 Конвенції. Отже, немає необхідності розглядати питання про дотримання національного закону протягом частини зазначеного періоду, тобто з 29 червня до 4 липня 2001 року, коли набрали чинності відповідні зміни до Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК України).

b) Законність тримання заявника під вартою з 4 липня до 15 жовтня 2001 року

70. Суд зазначає, що стаття 156 КПК України в редакції, чинній на той час, не вимагала винесення рішення для обґрунтування тримання особи під вартою під час ознайомлення з матеріалами справи. У справі, що розглядається, строк тримання заявника під вартою, останнього разу продовжений за санкцією прокурора, сплив 4 липня 2001 року. З 4 липня до 15 жовтня 2001 року у період, коли він ознайомлювався з матеріалами справи, а також коли слідчі органи завершували підготовку обвинувального висновку і справа передавалась на розгляд суду, заявник залишався під вартою за відсутності відповідного рішення щодо його ув'язнення.

71. У кількох справах Суд уже розглядав практику тримання обвинувачених під вартою виключно на підставі того, що обвинувальний висновок подано до суду першої інстанції, і визнав порушення пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд уже наголошував, що практика тримання обвинувачених під вартою без конкретного юридичного підґрунтя

або за відсутності чітких норм, які б регулювали такі питання, в результаті може призвести до позбавлення осіб свободи протягом необмеженого часу без відповідного дозволу суду і, відповідно, є несумісною з принципом юридичної визначеності та принципом захисту від свавілля, які червоною ниткою проходять через Конвенцію і принцип верховенства права (див. рішення у справі *«Єлоєв проти України»* (*Yeloyev v. Ukraine*), № 17283/02, п. 50, від 6 листопада 2008 року).

72. Отже, тримання заявника під вартою у період з 4 липня до 15 жовтня 2001 року не було у відповідності до пункту 1 статті 5 Конвенції.

c) Законність тримання заявника під вартою з 15 жовтня 2001 року до 4 серпня 2003 року

73. Суд також зауважує, що згідно зі статтею 253 КПК України національний суд, віддаючи особу до суду, зобов'язаний вирішити питання про зміну, скасування чи обрання запобіжного заходу. Не вбачається, що від суду вимагається умотивовувати своє рішення про подовження строку тримання обвинуваченого під вартою та встановлювати строк, на який особа має залишатися під вартою.

74. Суд вважає, що відсутність чітко сформульованих положень, які б визначали, чи можливо належним чином продовжити (якщо так, то за яких умов) застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд також повторює, що практика, яка виникла у зв'язку із законодавчою прогалиною і яка допускає можливість тримання особи під вартою протягом необмеженого і непередбачуваного строку за обставин, коли таке тримання під вартою не передбачається ні конкретним положенням законодавства, ні судовим рішенням, сама по собі суперечить принципу юридичної визначеності, який випливає з Конвенції і який є одним з основних елементів верховенства права (див. рішення у справах *«Барановський проти Польщі»* (*Baranowski v. Poland*), № 28358/95, пп. 55–56, *ECHR* 2000-III, *«Кавка проти Польщі»* (*Kawka v. Poland*), № 25874/94, п. 51, від 9 січня 2001 року, та *«Фельдман проти України»* (*Feldman v. Ukraine*), №№ 76556/01 і 38779/04, п. 73, від 8 квітня 2010 року).

75. Суд зауважує, що хоча 15 жовтня 2001 року суд залишив без змін обраний заявникові запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, він не встановив, на який строк продовжується ув'язнення заявника, і не вмотивував свого рішення (див. пункт 15 вище). Через це заявник залишився у стані невизначеності щодо підстав тримання його під вартою після зазначеної дати. У цьому зв'язку Суд повторює, що відсутність підстав в судових рішеннях щодо тримання під вартою протягом тривалого часу не відповідає принципу захисту від свавілля, закріпленому в пункті 1 статті 5 (див. рішення у справі *«Соловей і Зозуля проти України»* (*Solovey and Zozulya v. Ukraine*), №№ 40774/02 і 4048/03, п. 76, від 27 листопада 2008 року). Беручи до уваги ці обставини, Суд вважає, що постанова Ватутінського суду від 15 жовтня 2001 року не надала заявникові адекватний захист від свавілля, який є невід'ємним елементом «законності» тримання під вартою у значенні пункту 1 статті 5 Конвенції, і тому тримання заявника під вартою після 15 жовтня 2001 року так само не відповідало пункту 1 статті 5 Конвенції.

76. Отже, мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

2. Пункт 3 статті 5

77. Заявник вважав, що його досудове ув'язнення було нерозумно тривалим.

78. Уряд наполягав, що національні органи мали підстави для тримання заявника під вартою, оскільки він підозрювався у вчиненні тяжкого злочину, неодноразово не з'являвся на виклик слідчого і міг ухилятися від суду та перешкоджати слідству. Уряд вважав, що національні органи проводили розслідування з належною сумлінністю, враховуючи

складність справи та кількість слідчих дій, які необхідно було провести. Уряд також вказував на те, що два місяці і десять днів заявник тримався під вартою, оскільки протягом цього періоду він ознайомлювався з матеріалами справи.

79. Суд нагадує, що питання про те, чи є тривалість тримання під вартою обґрунтованою, не можна вирішувати абстрактно. Воно має вирішуватися в кожній справі з урахуванням конкретних обставин, підстав, якими національні органи мотивували свої рішення, та належно задокументованих фактів, на які посилався заявник у своїх клопотаннях про звільнення з-під варти. Таке, що продовжується, тримання під вартою може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності специфічних ознак того, що цього вимагають істинні вимоги публічного інтересу, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважують правило поваги до особистої свободи (див., серед інших джерел, рішення у справі *«Лабіта проти Італії»* (*Labita v. Italy*), [GC], № 26772/95, п. 153, *ЄСПЛ* 2000-IV).

80. Суд зазначає, що досудове ув'язнення заявника тривало два роки і чотири місяці. Він зауважує, що у першій постанові про взяття заявника під варту вказувалося на серйозність обвинувачень стосовно заявника та на ризик його ухилення від слідства. Надалі прокурори і суди, продовжуючи строк тримання заявника під вартою, не наводили підстави своїх рішень, а лише посилалися на відповідність раніше обраного запобіжного заходу. Проте згідно з пунктом 3 статті 5 після спливу певного часу саме тільки існування обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи і судові органи зобов'язані навести інші підстави для продовжуваного тримання під вартою. До того ж такі підстави мають бути чітко зазначені національними судами (див. згадане вище рішення у справі *«Єлоєв проти України»,* п. 60). Однак у справі, що розглядається, таких підстав суди не наводили. Крім того, національні органи жодного разу не розглядали можливість обрання іншого запобіжного заходу, альтернативного триманню під вартою.

81. Наведені вище міркування Суд вважає достатніми для висновку про те, що мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

3. Пункт 4 статті 5

82. Заявник скаржився на відсутність перегляду питання щодо тримання під вартою під час судового розгляду.

83. Уряд повідомив, що клопотання заявника про звільнення з-під варти були розглянуті 12 жовтня 2001 року, 29 січня, 28 лютого, 4, 11 і 14 березня, 19 і 29 квітня, 23 липня, 14 жовтня і 24 грудня 2002 року, а також 13 березня 2003 року. Беручи до уваги серйозність обвинувачень та ризик ухилення від слідства, національні суди відмовляли в задоволенні цих клопотань. Уряд зазначив, що безуспішність спроб заявника домогтися свого звільнення не означає, що ці національні засоби юридичного захисту неефективні. Уряд вважав, що заявник та його захисник мали можливість оскаржити законність тримання заявника під вартою і скористалися нею. Уряд дійшов висновку, що порушення пункту 4 статті 5 не було.

84. Суд нагадує, що пункт 4 статті 5 Конвенції передбачає право осіб, яких затримано або взято під варту, на перегляд процесуальних і матеріально-правових умов, які з точки зору Конвенції є суттєвими для забезпечення «законності» позбавлення їх свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, на підставі якої здійснено затримання, та легітимність мети, з якою особу затримано і потім узято під варту (див. рішення у справі *«Буткявічюс проти Литви»* (*Butkevicius v. Lithuania*), № 48297/99, п. 43, *ЄСПЛ* 2002-II (витяги)).

85. Суд зазначає, що, як свідчать обставини справи, яка розглядається, питання законності тримання заявника під вартою неодноразово розглядалось національними судами. Проте судові рішення щодо тримання заявника під вартою не повністю задовольняють вимоги пункту 4 статті 5. Відповідні рішення для тримання заявника під вартою повторювали типовий набір підстав без дослідження їх належності у світлі обставин

конкретної ситуації заявника (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *«Белевітський проти Росії»* (*Belevitskiy v. Russia*), № 72967/01, пп. 111–112, від 1 березня 2007 року).

86. Суд далі зазначає, що клопотання заявника від 26 вересня 2001 року про звільнення з-під варти було розглянуте судом лише 15 жовтня 2001 року, що не відповідає вимозі судового розгляду без зволікань. Як свідчать матеріали справи, зазначене клопотання було подано ще до того, як матеріали кримінальної справи були передані до суду. Матеріали справи передавалися до суду протягом дев'яти днів. Суду знадобилося сім днів, щоб провести попередній розгляд справи, і ще три дні — щоб прийняти рішення щодо клопотання заявника (див. пункти 13–15 вище). Видається, що швидкість розгляду питання законності тримання заявника під вартою залежала від дати судового засідання в його справі, що за обставин цієї справи було на шкоду інтересам заявника і є проблемою, яка постійно виявляється у справах проти України (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *«Сергій Волосюк проти України»* (*Sergey Volosyuk v. Ukraine*), № 1291/03, п. 57, від 12 березня 2009 року) через відсутність чітких і передбачуваних положень, які б на стадії судового розгляду забезпечували процедуру, сумісну з вимогами пункту 4 статті 5 Конвенції під час стадії судового розгляду (див. рішення у справі *«Молодорич проти України»* (*Molodorych v. Ukraine*), № 2161/02, п. 108, від 28 жовтня 2010 року, не остаточне).

87. Тому Суд вважає, що мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 ТА СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

88. Посилаючись на пункт 1 статті 6, заявник скаржився на необґрунтовану тривалість провадження в його кримінальній справі, а також на відсутність у нього ефективних засобів юридичного захисту щодо цієї тривалості, що суперечить статті 13 Конвенції. Відповідні положення цих статей передбачають:

Пункт 1 статті 6

«Кожен має право на справедливий … розгляд його справи ... судом, …, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення…»

Стаття 13

«Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

89. Уряд не погодився з цими твердженнями. Він зазначив, що провадження у справі було закінчено 30 грудня 2003 року.

90. Заявник стверджував, що згідно з останньою інформацією, яку він одержав у травні 2007 року, провадження у кримінальній справі на той момент ще тривало.

91. Суд зазначає, що провадження у кримінальній справі щодо розкрадання майна було розпочато 21 квітня 2000 року і, як видається, у вересні 2004 року його було зупинено на невизначений строк. Однак Суд зауважує, що заявник був підозрюваним у зазначеній вище справі, починаючи з 4 квітня 2001 року. 30 грудня 2003 року і 18 вересня 2004 року кримінальні справи, які було порушено саме за обвинуваченням заявника, було закрито з реабілітуючих підстав і подальше провадження здійснювалося у справі щодо невстановленої особи. Суд не переконаний в тому, що подальше провадження у справі мало якийсь стосунок до прав заявника за статтею 6 Конвенції після 18 вересня 2004 року. Тому Суд вважає, що розгляду підлягає період, який тривав з 4 квітня 2001 року і закінчився щонайпізніше 18 вересня 2004 року. Отже, його тривалість становила три роки, п'ять місяців і шістнадцять днів, протягом яких проводилось слідство в суді однієї інстанції.

92. Суд повторює, що, оцінюючи розумність тривалості відповідного провадження, необхідно враховувати конкретні обставини справи та критерії, які Суд визначив у своїй практиці, зокрема складність справи і поведінку заявника та відповідних державних органів, а також значущість провадження для заявника (див., наприклад, рішення у справі *«Кудла проти Польщі»* (*Kudla v. Poland*), [GC], № 30210/96, п. 124, *ECHR* 2000-XI).

93. Суд зазначає, що протягом провадження, що розглядається, справу кілька разів повертали на додаткове розслідування. Водночас і справа, і апеляційні скарги заявника розглядалися в усіх національних судах без зволікань, які могли б становити порушення вимоги «розумного строку», встановленої пунктом 1 статті 6 Конвенції.

94. Взявши до уваги всі обставини, Суд доходить висновку, що у цій справі загальна тривалість провадження не була надмірною і її не можна вважати нерозумною (див., наприклад, ухвалу у справі *«Шавров проти України»* (*Shavrov v. Ukraine*), № 11098/03, від 11 березня 2008 року, та згадане вище рішення у справі *«Соловей і Зозуля проти України»*, пп. 89–90).

95. Отже, ця скарга за пунктом 1 статті 6 є явно необґрунтованою. За відсутності небезпідставної скарги за статтею 6 Конвенції від Суду не вимагається з'ясування, чи існували ефективні засоби юридичного захисту щодо згаданих вище скарг, як цього вимагає стаття 13. Отже, ця частина заяви відхиляється відповідно до пунктів 3(a) і 4 статті 35 Конвенції.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 46 КОНВЕНЦІЇ

96. Перед тим як розглянути вимоги стосовно справедливої сатисфакції, подані заявником на підставі статті 41 Конвенції, Суд, з огляду на обставини справи, вважає за необхідне визначити, які наслідки для держави-відповідача можуть випливати із статті 46 Конвенції. Стаття 46 Конвенції передбачає:

> «1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.
>
> 2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням».

97. Суд повторює, що стаття 46 Конвенції — у світлі її тлумачення в контексті статті 1 — покладає на державу-відповідача юридичний обов'язок вжити під наглядом Комітету Міністрів відповідних заходів загального та/або індивідуального характеру для забезпечення права заявника, порушення якого було констатоване Судом. Таких заходів держава-відповідач повинна вжити і стосовно інших осіб, ситуація яких аналогічна ситуації заявника, а саме усунути проблеми, які призвели до таких висновків Суду (див. рішення у справах *«Скоццарі та Джюнта проти Італії» (Scozzari & Giunta v. Italy*) [GC], №№ 39221/98 і 41963/98, п. 249, *ECHR* 2000-VIII, *«Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства»* (*Christine Goodwin v. the United Kingdom*) [GC], № 28957/95, п. 120, *ECHR* 2002-VI, *«Лукенда проти Словенії» (Lukenda v. Slovenia), № 23032/02, п. 94, ECHR 2005-X,* та *«S. і Марпер проти Сполученого Королівства»* (*S. and Marper v. the United Kingdom*) [GC], №№ 30562/04 і 30566/04, п. 134, *ECHR* 2008-...). На цьому обов'язку постійно наголошує Комітет Міністрів, здійснюючи нагляд за виконанням рішень Суду (див., наприклад, резолюції ResDH(97)336, IntResDH(99)434, IntResDH(2001)65 і ResDH(2006)1). В принципі Суд не зобов'язаний визначати, які саме заходи для виправлення ситуації доцільно вжити державі, аби виконати свої зобов'язання за статтею 46 Конвенції. Проте Суд зацікавлений у тому, щоб сприяти швидкому та ефективному усуненню недоліку, виявленого в національній системі захисту прав людини (див. рішення у справі *«Дриза проти Албанії»* (*Driza v. Albania*), № 33771/02, п. 125, *ECHR* 2007-XII (витяги)).

98. У справі, що розглядається, Суд констатував порушення статті 5 Конвенції, які можна визначити як такі, що постійно констатуються Судом у справах проти України. Хоча завдяки змінам у законодавстві дві з проблем, виявлених у цій справі (взяття під варту та продовження строку тримання під вартою за санкцією прокурора, а також

неврахування періоду ознайомлення з матеріалами справи у строк досудового ув'язнення), вже не виникають у справах стосовно досудового ув'язнення в Україні, проте інші проблеми досі мають місце. Тому Суд постійно констатує порушення пункту 1(c) статті 5 Конвенції щодо періодів, протягом яких тримання під вартою здійснювалося без відповідного судового рішення, особливо протягом періоду після закінчення слідства та до початку судового розгляду, а також щодо судових рішень, винесених на стадії судового розгляду, які не містять визначених строків подальшого тримання під вартою, таким чином залишаючи без змін такий запобіжний захід, а не продовжуючи строк його застосування, що суперечить вимогам статті 5 (див., серед багатьох інших джерел, згадане вище рішення у справі *Єлоєва*, пп. 49–55). Видається, що обидві проблеми мають місце в зв'язку з законодавчою прогалиною.

99. Крім того, Суд часто констатує порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з тим, що, навіть коли йдеться про тривалі строки тримання під вартою, національні суди часто обґрунтовують продовження строку тримання під вартою однаковими підставами протягом всього періоду ув'язнення, якщо взагалі роблять це, тоді як згідно з пунктом 3 статті 5 після спливу певного часу подальше існування обґрунтованої підозри перестає само по собі бути підставою для позбавлення свободи, а суди зобов'язані обґрунтовувати рішення про продовження тримання під вартою іншими підставами, які мають бути чітко вказані (див., серед багатьох інших джерел, згадане вище рішення у справі *Єлоєва*, пп. 59–61, та рішення у справі *«Свершов проти України»* (*Svershov v. Ukraine*), № 35231/02, пп. 63–65, від 27 листопада 2008 року). Суд не може рекомендувати, які конкретні заходи слід вжити у зв'язку з цим, але зазначає, що національні органи влади повинні розв'язати цю проблему, щоб не допустити подальшого надходження аналогічних скарг за цим пунктом статті.

100. Стосовно права на розгляд питання законності тримання під вартою, що гарантується пунктом 4 статті 5, Суд зазначає, що в цій справі та інших подібних справах, які розглядалися раніше, він стикнувся з проблемою відсутності адекватного реагування з боку національних судів на аргументи заявників про необхідність звільнення їх з-під варти. Незважаючи на існування національних судів, компетентних вирішувати такі питання і ухвалювати рішення про звільнення з-під варти, без чіткої процедури розгляду питання законності тримання під вартою суди часто залишаються теоретичним, а не практичним засобом для цілей пункту 4 статті 5 (див. згадане вище рішення у справі *«Молодорич проти України»* (*Molodorych v. Ukraine*), п. 108, не остаточне). Крім того, вбачається, що забезпеченню невідкладності розгляду питання законності тримання під вартою заважає те, що такий розгляд пов'язаний з іншими процесуальними заходами, що вживаються у кримінальній справі заявника протягом розслідування і судового розгляду справи, хоча такі процесуальні заходи не обов'язково можуть збігатися з необхідністю без зволікання і з розумною періодичністю вирішувати питання про подальше тримання заявника під вартою (див., серед багатьох інших джерел, згадані вище рішення у справах *Свершова*, пп. 70–72, і *Сергія Волосюка*, пп. 52–59). Нарешті, чинне законодавство не захищає заявників від свавілля, коли, як це мало місце у справі *Єлоєва*, національний суд відмовляється повторно дослідити обґрунтованість тримання заявника під вартою, посилаючись на те, що раніше він уже неодноразово вирішував питання щодо законності тримання під вартою, тим самим позбавляючи заявника права, гарантованого пунктом 4 статті 5, на розгляд питання законності його ув'язнення (див. згадане вище рішення у справі *«Єлоєв проти України»,* п. 65). Суд вважає, що національні органи повинні розв'язати ці проблеми, щоб не допустити подальших повторюваних скарг щодо цього питання.

101. У своїй практиці Суд при виявленні недоліку в національній правовій системі вказує на джерело відповідної проблеми, щоб допомогти Договірним державам у пошуку належного її вирішення, а Комітетові Міністрів — у здійсненні нагляду за виконанням рішень (див., наприклад, рішення у справі *«Марія Віолета Лазареску проти Румунії»* (*Maria Violeta Lazarescu v. Romania*), № 10636/06, п. 27, від 23 лютого 2010 року, згадане вище рішення у справі *Дризи*, пп. 122–126, та рішення у справі *«Урпер та інші проти Туреччини»* (*Urper and Others v. Turkey*), №№ 14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 і 54637/07, пп. 51 і 52, від 20 жовтня 2009 року). Беручи до уваги системний характер проблеми, яку виявлено в цій справі, Суд наголошує,

що слід невідкладно запровадити конкретні реформи в законодавстві та адміністративній практиці України для їх узгодження із висновками Суду, викладеними у цьому рішенні, щоб забезпечити відповідність такого законодавства та практики вимогам статті 5. Суд залишає за державою під наглядом Комітету Міністрів право визначити, який саме спосіб розв'язання цих проблем був би найдоцільнішим, і пропонує Урядові подати план заходів, розроблений у цьому зв'язку, не пізніше шести місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

102. Стаття 41 Конвенції передбачає:

> «Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

103. Заявник стверджував, що він зазнав моральної шкоди, але не вказав суми відшкодування. Він залишив це питання на розсуд Суду.

104. Уряд зазначив, що вимога відшкодування шкоди має бути конкретною і підтверджуватись відповідними документами.

105. Суд вважає, що заявник мав зазнати певної моральної шкоди. Керуючись принципом справедливості, Суд призначає йому відшкодування у розмірі 20 000 євро.

B. Судові та інші витрати

106. Заявник не вимагав компенсації витрат. Тому Суд нічого не присуджує.

C. Пеня

107. Суд вважає, що пеня в разі несвоєчасної виплати має визначатися на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятною скаргу за статтею 3 стосовно умов тримання заявника під вартою, а також його скарги за пунктом 1(c) та пунктами 3 і 4 статті 5, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з побутовими умовами тримання в Київському СІЗО.

3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

4. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

5. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

6. *Постановляє,* що:

a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 20 000 (двадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток *(simple interest)* у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 10 лютого 2011 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова